

MUHASEBE VE DENETİMDE DAVRANIŐSAL YAKLAŞIMLAR: VİCDAN MUHASEBESİ¹

BEHAVIORAL APPROACHES IN ACCOUNTING AND AUDITING: CONSCIENCE ACCOUNTING

Osman Nuri ŐAHİN * Nilay BALCILAR

Derleme Makale / Geliő Tarihi: 17.05.2024
Kabul Tarihi: 27.03.2025

Öz

Örgütsel deęiőim çağında sadece yenilikçi ve uyumlu olmanın yeterli olduğu söylenemez. İőletmelerin toplumun refahı konusunda güçlü bir sorumluluk duygusuna sahip olması da hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda bilgi ekonomisi perspektifinden çağın davranıősal gereksinimlerini iyi anlamak, muhasebeciler ve denetçiler için kritik bir gerekliliktir. Bunun yanında; günümüz muhasebecileri geleneksel sınırları aőarak liderlik ve stratejik yönetim görevlerini üstlenmektedir. Bu deęiőiklik, muhasebe ve denetim mesleklerinin paydaő hesap verebilirliği ve etik standartlara olan artan bağlılığını vurgulamaktadır. Rekabetçi bir bilgi ekonomisinde başarılı olabilmek için, muhasebecilerin ve denetçilerin güçlü etik temellere sahip olması gerektiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, muhasebe ve denetim alanlarında çağdaő 'vicdan muhasebesi' yaklaőımlarını incelemek ve bu yaklaőımların profesyonel davranış üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Araştırma, muhasebecilerin etik değerlerinin, müşteri kayıtlarını incelerken ve değerlendirmeler oluőtururken davranışları ve performansları üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemiőtir. Çalışma bulguları, denetçilerin ve muhasebecilerin, tüm tarafların çıkarlarını gözeten ahlaki davranışları teşvik etmede önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, güçlü etik değerlere ve ahlaki davranıőlara sahip muhasebecilerin, kuruluşların uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahip olduğu sonucu ulaőılmıőtır.

Anahtar Kelimeler: Vicdan Muhasebesi, Etik, Ahlak, İnanç, Muhasebe, Denetim

JEL Sınıflaması: M40, M42, M49

Abstract

To be innovative and adaptable is no longer enough in this age of organizational change. It is essential that businesses have a strong sense of duty towards the well-being of society. It's amust for accountants and auditors who have a thorough understanding of the behavioural needs in the context of the information economy. The trend in accounting procedures toward sustainability emphasizes the dangers of implementing hasty decisions that could jeopardize the viability of a business. Today's accountants cross traditional boundaries and take on leadership and strategic management tasks. This shift highlights the accounting and auditing professions' increased dedication to stakeholder accountability and ethical standards. In order to succeed in a cutthroat knowledge economy, it is essential that accountants and auditors have strong ethical foundations. This study's aim and key contribution to branch is its examination of contemporary "conscience accounting" approaches in the accounting and auditing fields, with a focus on how they affect professional behavior. It explores how accountants' conduct and performance are impacted by their own ethics, particularly when examining client records and creating evaluations. Research indicates that auditors and accountants play a critical role in promoting moral behavior that takes into account the interests of all parties involved. Strong moral compass-wielding accountants are essential to the long-term development of organizations.

Keywords: Conscience Accounting, Ethics, Morality, Faith, Accounting, Auditing

JEL Classification: M40, M42, M49

¹ **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2025; 10(1) , 19 - 27 / DOI: 10.29106/fesa.1485634

* Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİSBF, İşletme Bölümü, osman.sahin@alanya.edu.tr, Antalya-Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-6586-7073.

** Yüksek Lisans Öğr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, LSE, İşletme, nilay_balcilar@hotmail.com, Antalya-Türkiye, ORCID ID: 0009-0002-8327-6952.

1. Giriş

Başarılı olabilmek için günümüz organizasyonları yalnızca yenilikçi, esnek ve değişen koşullara hızlı uyum sağlayarak iş yapma biçimlerini değiştirmeye istekli olmakla yetinemezler. Aynı zamanda, sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmek zorundadırlar. Bilgi ekonomisinin gereklilikleri doğrultusunda, firmaların insan, kâr ve dünya değerini anlayan muhasebecilere ve denetçilere ihtiyacı vardır (Friedman & Lewis, 2015, s. 11). Günümüz muhasebecileri, yalnızca bir firmanın finansal kayıtlarını yönetmekle kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilirliğini sağlamakla da ilgilenmek durumundadır. Kısa vadeli düşünce bir firmayı büyük risklerle karşı karşıya bırakabileceği göz önüne alındığında, muhasebecilerin bu tür yaklaşımlardan kaçınmaları hayati önem taşımaktadır. Ayrıca, muhasebe meslek mensupları artık geleneksel muhasebe işlevlerinden daha az sorumlu olmakta ve liderlik ile yönetime daha fazla odaklanmaktadır. Günümüz muhasebecileri, üst yönetime stratejik destek sağlayan ve önemli kararlara doğrudan katkıda bulunan liderler olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, muhasebe ve denetim mesleğinin rolünün geçmişte olduğundan çok daha farklı bir noktaya geldiği açıkça görülmektedir. Bugünün muhasebeci ve denetçileri, yalnızca etik bir duruş sergilemekle kalmayıp, aynı zamanda yönetim, yatırımcılar, alacaklılar, müşteriler, çalışanlar ve toplum gibi tüm paydaşlara karşı sorumluluk taşımaktadır. Özellikle, bir şirketin uzun vadeli sağlığını riske atabilecek davranışları önlemek ve sürdürülebilir bir yapı oluşturmakla yükümlüdürler. Bilgi ekonomisinin hızla geliştiği bu dönemde, muhasebeciler büyük resmi görebilmeli ve organizasyonların gelişimine rehberlik edebilmelidir (COSO, 2013, s. 7). Bu çalışmada, muhasebe ve denetim alanındaki güncel yaklaşımlar kapsamında vicdan muhasebesi incelenecek ve bu çerçevede meslek açısından kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Vicdan Muhasebesi

Bireylerde kararların rasyonel olarak alındığına dayanan klasik iktisat modellerinin etkisi psikoloji ve sosyoloji alanlarının daha etkin olduğu davranış bilimleri ile birlikte kaybolmaya başlamıştır (Kendirli & Cihangir, 2023, s.236). Vicdan hesabı kavramına tarihsel olarak bakıldığında, kavramsal olarak Immanuel Kant tarafından 18. yüzyılın ortalarına doğru kullanıldığı söylenebilir. Kant'ın tanımına göre dürüstlük, insanların eylemlerinin doğru mu yanlış mı olduğunu belirlemek için kendilerini değerlendirdikleri süreçtir. 20. yüzyıla geldiğinde, bireysel davranışın etik ve ahlaki doğruluğunu inceleme yöntemi olarak öncelikle sosyal psikoloji ve psikolojide kullanılmaya devam etmiştir. İnsan doğasında homo economicus (ekonomik insan) ve homo sociologicus'un (sosyolojik insan) ötesinde, homo spiritus (ruhsal insan/mükemmel insan) bulunmaktadır. Kusursuz insan (homo spiritus veya insankamil) ilahi bilince sahip olandır. Kusursuz insan olmak insanın en yüksek kazanımıdır. Yalnızca yaratıcı (Tanrı) ve diğer bireylerle değil, aynı zamanda doğayla da yakın ve aşkın birbirine bağlı ilişkilerle ilgili olarak güçlü dini ve manevi inançlarla karakterize edilmekte ve yaratıcının tek olduğu inancı esas alınmaktadır. Dolayısıyla inanç hem insanın hem de tabiatın tüm varlıklarını yaratıcıda birleştirir. Tanrı ile tüm yaratılanlar arasında bir ayırım yoktur (Tinker, 2004, s. 446). Homo spiritus'un arzu, akıl, kalp ve vicdan olmak üzere dört metafizik unsuru bulunmaktadır. Vicdan, ilahi bilincin merkezidir. İlâhi bilincin hassasiyeti, kişinin vicdanını dünyevi ve beşerî eğilimlerin tozundan ne kadar arındırdığına bağlıdır. İdeal olarak muhasebe meslek mensubu homo spiritus'tur. Muhasebe meslek mensubunu müşterilerine günlük yaşam ve profesyonel hizmetler yaparak manevi bir yolculuğa çıkmaya istekli olmaya yönlendirebilecek etik kuralları uygulayarak bunu gerçekleştirmektedir (Triuwono, 2015, s. 259).

Vicdan hesabı, bireyin etik ve ahlakla ilgili eylem, eylem ve seçimlerinin yorumlanmasıdır. Bu yorum, bireylerin kendilerini daha iyi bireyler olarak tanımlayabilmeleri için kendilerinde ne gibi değişiklikler yapmaları gerektiğini veya hangi öğrenme süreçlerini başlatmaları gerektiğini belirlemek için kullanılır. Kısaca hesaplama, insanların eylemlerinin etik ve ahlaki doğruluğunu sorgulamak için kullanılan bir kavramdır. Vicdani muhasebenin özellikleri olarak şunlar sıralanabilir:

- Özeleştiri: Vicdan muhasebesi, bireyin kendisi hakkında yapması gereken öz eleştiridir.
- Etik Değerlendirme: Vicdan muhasebesi, bireyin kendi başına aldığı kararların, bulunduğu davranışların ve uygulamış (yapmış) olduğu eylemlerin etik ve ahlak açısından doğruluğunu veya yanlışlığını değerlendirir.
- Doğruluk: Kişinin içinde bulunduğu duruma uygun olarak gerçeği yansıtmak ve dürüst olmak, vicdan muhasebesinin temelinde yer alan doğruluk kavramıdır.
- Sorumluluk: Vicdan muhasebesi yapmak, kişinin kendi eylemlerinden sorumlu olduğunu kabul etmesi ve gelecekteki eylemlerinde de sorumluluk sahibi davranması gerektiği anlamına gelir.
- Dürüstlük: Vicdan muhasebesi, bireyin kendine yaptığı değerlendirmede açık sözlü ve realist olmasını gerektiğini belirtir.
- Çift taraflı değerlendirme: Vicdan muhasebesi, bireyin bulunduğu davranışlarda, uyguladığı eylemlerde ve aldığı kararlarda hem olumlu yönden hem de olumsuz yönden geniş bir biçimde ele almasını gerektirir.

- Özeğitim ve özgeleşim: Vicdan muhasebesi, bireyin kendini daha iyi bir insan olarak tanımlamak, gelemek ve öğrenmek için çaba göstermesini gerektirir.

Bir kuruluşun vicdanı olarak rehberlik etmek, muhasebecilik işlevinin bir yönüdür. Bu sorumluluğu yerine getirmek için güçlü bir etik anlayışı gereklidir. Herhangi bir beceri veya yetenek gibi, güçlü bir etik anlayışı da eğitim ve anlayış gerektirir. Son yıllarda açgözlülük, dolandırıcılık ve etik davranış eksikliği birçok organizasyonun çökmesine neden olmuştur. Çeşitli iç ve dış baskılar şirketleri yanlış yola yönlendirmekte ve ilk yanlış adım atıldığında, paydaşlara, topluluğa ve itibarlarına zarar vermek için kaygan bir zemin oluşturmaktadır. Örneğin; Britanyalı Tesco, Japonya'nın Olympus Şirketi ve Vatikan Din İşleri Enstitüsü gibi kuruluşlar yanlış yola yönlendirildiklerinden dolayı muhasebe skandalları meydana gelmiştir (Eaglesham & Rapoport, 2015, s. 15).

Muhasebe, bir şirketin finansal işlemlerini doğru ve düzenli bir şekilde kaydeden, değerlendiren ve raporlayan meslektir. Muhasebeciler, bir şirketin mali durumunu yargılamak, anlamak ve bu durum hakkında gerekli kararların alınması için bilgi sağlamakla yükümlüdür. Ancak muhasebe sadece sayılarla ilgili değildir, aynı zamanda etikle de ilgilidir. Vicdan kavramı, insanların eylemlerinin etik doğruluğunu değerlendirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Muhasebe açısından bakıldığında, finansal raporlama ve denetimin etik unsurlarına dikkat çekmek için kullanılır. Finansal raporlamaya ilişkin en önemli etik sorunlar, kişisel finansal bilgileri adil ve doğru bir şekilde ifşa etmeye yönelik yasal yükümlülükleri yerine getirirken ortaya çıkabilir. Örneğin, bir denetçi bir müşteri lehine yanlış bilgileri rapor ettiğinde veya gerçekleri şirketin mali performansı lehine çarpıttığında etik sorunlar ortaya çıkabilir. Dürüstlük, ahlaki ve etik ilkelere sıkı sıkıya bağlılık olarak tanımlanmaktadır. Etik ve ahlak, doğru ve yanlış davranışı değerlendirmek için kriterler belirler; bununla birlikte, ahlakın bir bireyin değerlerini yansıtmaları ve etik bir toplum, kurum veya kuruluş tarafından oluşturulan daha geniş değer sistemini yansıtmaları bakımından farklılık gösterebilmektedir (Demirboğa, 2018). Bir kuruluşta etik, genellikle bir etik kurallar veya davranış kuralları içinde düzenlenmekte ve yönetim kurulu ve üst yönetim tarafından benimsenmektedir.

Muhasebeci, kuruluşu yönetmek ve yönetmekle görevlendirilen kişiler tarafından alınan kararları ve eylemleri ayırt ederken kuruluşun misyon ve değerlerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Etik alanında, muhasebe departmanı kurumsal vicdan rolünü yerine getirebilir ve yönetim kurulu ve yönetimi içeren kurumsal "beyni" etkileyebilecek bir konumda olmalıdır. Bir vicdanın bireyin eylemlerine rehberlik etmesi gibi, iç denetim de kurumsal yapının koruyucuları ve refahının güvenilir koruyucuları olan yönetim kuruluna ve yönetime içgörü ve tavsiye sağlayarak bir kurumun eylemlerine rehberlik etmelidir. Kurumsal vicdan olarak, iç denetçiler, yönetim kurulu ve yönetimle açık, samimi ve yapıcı diyalog kurmaya, sadece standartlara uymak için değil, aynı zamanda kuruluşun finansal ve etik performans arasında doğru dengeyi bulmasını sağlamak için hazırlıklı olmalıdır (Arslan, 2020). İşletmelerde, özellikle usulsüzlüğü veya dolandırıcılığı tespit etmek zorlu bir iştir. Failler, davranışlarını gizlemek için aktif olarak aldatmaya girerler, muhasebeciler hile tespitinde sınırlı deneyime sahip olabilir ve hileli faaliyetler doğası gereği tahmin edilemez ve tespit edilmesi zordur. Bu nedenle, belirli benzersiz kişilik özelliklerini paylaşıyor göründükleri için, dolandırıcılık tespit görevine en uygun olabilecek bireyleri belirleyerek ve kullanarak kuruluşa en iyi şekilde hizmet verebilmelidir (Nieschwietz, Schultz, & Zimbelman, 2000). Muhasebeciler, çoğu suiistimalin muhasebecilik faaliyetleri tarafından tespit edilmesiyle, suiistimal tespitinde önemli bir rol oynamaktadır. Etkili suiistimal tespitinin önemi nedeniyle, muhasebecilerin etkinliğini arttırabilecek herhangi bir önlem değerli olmalıdır. Tespit sürecinde deneyim ve yetenek yadsınamaz derecede önemli olmakla birlikte, belirli bireysel özellikler hileyi tespit etme kapasitesinin öngörüsü olabilmektedir. Muhasebecilerin nasıl algılandığını ve bu algının onların tespit yeteneklerine etkisini anlamak, suistimal tespitini muhasebecilik yetenekleriyle ilişkilendirmede önemli bir ilk adımdır (Norman, Rose, & Rose, 2010).

Beş faktör kişilik modeli diye bilinen vicdanlılık, uyumluluk, dışadönüklük, nevrotiklik ve deneyime açıklık literatürde tanımlanmaktadır (Judge, Heller, & Mount, 2002). Vicdanlılık, bireysel davranışı düzenlemekten ve yönlendirmekten öncelikli olarak sorumlu olan kişilik boyutudur ve vicdanlı bireyler sorumlu, etik, çalışkan, azimli ve eksiksiz olarak nitelendirilebilir. Wells (2003), başarılı sahtekarlık denetçileriyle bir dizi görüşme yaptı ve bu kişilerin azim, çalışkanlık ve dürüstlük gibi her biri vicdanlılık boyutunun bir özelliği olan bir dizi ortak özellik sergilediğini bulmuştur. (Wells, 2003) Tüm meslek gruplarında iş performansını güvenilir bir şekilde öngören yalnızca vicdanlılık bulunmuştur. Gerçekten de bazı araştırmalar vicdanlılığın görev performansı ile bilişsel yetenek kadar güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Önceki araştırmalar vicdanlılık ve görev performansı arasında bir bağlantı olduğunu göstermiştir ve bağlantının zaman içinde istikrarlı olduğu gösterilmiştir (Alonso, 2000). Vicdanlılık iş performansını çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Vicdanlı çalışanlar genellikle daha güvenilir, daha motive ve daha çalışkandır. Ayrıca eldeki göreve daha fazla enerji harcamaları ve hayal kurmak için daha az zaman harcamaları muhtemeldir. Bu, görevle ilgili bilginin daha fazla özümsemesiyle sonuçlanmakta ve daha fazla üretkenliğe yol açmaktadır. Vicdanlı bireylerin ayrıntılara daha fazla dikkat etmesi ve dolaylı öğrenmeden daha fazla yararlanması, böylece gelişmiş iş bilgisi kazanması ve daha üretken olması beklenmektedir. Vicdanlılığın iş bilgisi ile pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Viswesvaran, 2006).

Örgütsel bütünlük, iç kontrol sistemini oluşturan, yöneten ve denetleyen kişilerin bütünlüğünün üzerine asla çıkmaz. Kurumsal yönetişimin değerlendirilmesi, iç kontrollerin kuruluşun etiğini ve değerlerini destekleyen bir ortamda tasarlandığına ve çalıştığına dair güvence sağlamaya yardımcı olabilmektedir (Baskıcı, 2015). Örgütsel politikalar ve uygulamalar, örgüt kültürü ve iç kontrol sistemleri gibi kişisel ve durumsal faktörlerin, üretkenlik karşıtı iş davranışlarının belirleyicileri olarak hizmet ettiğini belirtmektedir. Bu faktörler, hızlı büyüme, zayıf veya etkisiz iç kontroller, kazanç projeksiyonlarını karşılamak için yönetimsel meşguliyet ve birleştirilmiş agresif yönetimsel tutumlar gibi öğeler dahil olmak üzere hileli finansal raporlama ile ilgili bir dizi öncül tanımlamaktadır (Sackett & DeVore, 2006). Etik üzerine yapılan son araştırmalar, muhasebecilerin mesleki faaliyetlerini yerine getirirken davranışlarını etkileyen çeşitli faktörlerle ilgilenmektedir. Bazı araştırmalar, muhasebecilerin etik yargılarını etkileyen bazı faktörleri yakından incelemektedir (Sparks & Pan, 2010, s. 409). Etik yargı, bir muhasebecinin bir eylemde bulunma kararını yönlendiren içsel bir parçasıdır. Etik bir eylem yapma bağlamında, belirli bir durumda bireyi harekete geçmeye sevk eden, bireyin bazı alternatif eylemlere ilişkin zihinsel değerlendirmesidir. Bir muhasebeci için etik eylemleri gerçekleştirip gerçekleştirilmeme konusunda bir kavşak noktasıdır. Bir muhasebe meslek mensubu için etik muhakeme çok önemlidir. Etik bir eylem, muhasebecinin topluma yönelik mesleki hizmetinin kalitesini temsil etmenin bir ön koşuludur (Valentine & Rittenburg, 2004, s. 3). Etik kurallar genellikle etik kod anlayışı, kurumsal etik ortam, yaş, cinsiyet, kariyer aşaması ve mesleki yeterlilik gibi bazı faktörlerle ilişkili bulunmuştur. Örneğin Ghazali ve İsmail'in (2013) araştırmasında daha yaşlı bir muhasebecinin, diğer muhasebecilere göre yüksek düzeyde etik kaygılarla şirketine bağlı olduğunu ve muhasebecinin etik yargısının olumlu yönde şekillendiğini bulmuştur. Bu durum, daha yaşlı bir muhasebecinin, mesleki ve yaşam tecrübesi, iyi etik anlayışı genç bir muhasebeciden daha sağlam bir etik yargıya sahip olduğunu göstermektedir. Etik yargı, buna karşılık, bir muhasebe meslek mensubunu karar vermeye, eyleme geçmeye ve etik davranmaya yönlendirir (Ghazali & Ismail, 2013, s. 292-295). Etik davranışlar için insanın gerçek doğasını anlamak çok önemlidir. Çünkü bu anlayış, bireyin çevresindeki tüm sembollerini nasıl anladığı, nasıl davrandığı ve tepki verdiğini etkilemektedir. Örneğin, homo economicus, ekonomik rasyonaliteye ve kişisel çıkarıya sahip bir birey olarak kabul edilmektedir. Bu karakterin altında, insan yaşamına kendi çıkarları için tasarruf edilmiş olarak yanıt verme konusunda güçlü bir eğilim bulunmaktadır (Xin & Liu, 2013, s. 17). Hatta homo economicus hesap kutusuna hapsedilmiş, materyalist, anti sosyal, ahlaksız ve ağgözlü birisi olarak gösterilmektedir. Modern ekonomik sistem bu varsayımlar altında geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Örneğin, bir şirket, homo economicus'un ihtiyaçını karşılamak için karı maksimize edecek şekilde kavramsallaştırılmakta ve operasyonel hale getirilmektedir (Wight, 2005, s. 52-54). Etik üzerine literatürdeki bazı çalışma sonuçlarına bakılacak olursa Nathan (2015), kadınların etik standartlarının sosyal etkilere erkeklerden daha az duyarlı olduğunu bulmuştur. Öte yandan, Tilley (2010) akrabalık faktörlerinin her iki cinsiyetin de etik kararlar alma davranışını değiştirdiğini ve cinsiyet farklılıklarını gösterdiğini bulmuştur. Valentine ve Littenberg (2007) tarafından yapılan bir araştırma, cinsiyet farklılıkları ve bireysel etik davranışa ilişkin karışık sonuçlar ve kanıtlar sağlamıştır. Buna karşılık, Becker ve Ulstad (2007) tarafından yapılan bir araştırma, seksin kadınları erkeklerden daha etik davranmaya yönelttiğini göstermiştir. Buckley vd. (1998), erkeklerin etik olmayan davranışlarda bulunma olasılığının kadınlardan daha yüksek olduğunu savunmuştur. Bunun nedeni sosyal koşullanma ve amaçların araçları haklı çıkarma eğilimidir. Dawson (1995) ise, kadın ve erkeklerin farklı etik standartlar ve değerler belirlediklerini iddia eden toplumsal cinsiyet sosyalleşmesi kuramını benimsemiştir. Vicdan ve etik davranış konusunda da birçok çalışma yapılmıştır. Lyons (2009) vicdanı özel ahlaki aydınlanmanın veya uzmanlığın ve inkar edilemez ahlaki otoritenin iç sesi olarak tanımlamış ve bizi iyilik yapmaya ve kötülükten kaçınmaya uyardığına belirtmiştir. Hansen (2011) vicdanın Tanrı ile insan arasındaki bağı oluşturduğunu öne sürmüştür. Cummings (2009) vicdanın bazen inanç ve kimlikle daha ilgili olduğunu bulgulamıştır. Eberle (2007) ise vatandaşların vicdanın emirlerine itaat etmesinin önemli bir ahlaki iyilik olduğunu belirtirken, diğer sosyal rollerin sakinleri tarafından sergilendiğinde daha az iyi olduğunu belirtmiştir. Oboh (2019) çalışmasında bireyin bilişsel düşünmesini, ahlaki gelişimini, etik davranışını ve karar vermesini etkileyen çeşitli kişisel faktörler bulmuştur. Marques ve Azevedo-Pereira (2009) tarafından yapılan bir araştırma, etik yargıların etik ideolojiyle yakından ilişkili olmasına rağmen, yaş ve cinsiyetin Portekizli profesyoneller arasında etik yargıların ve değerlerin başlıca itici güçleri olduğunu ortaya koymuştur. Kurpis vd. (2008) kendini geliştirmeye yönelik dini ve ahlaki taahhütlerin işletme öğrencilerinin etik değerleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Rawwas vd. (2006), Japon kültürünün kendine has özellikleri nedeniyle dinin etik davranış üzerinde çok etkili bir şekilde hareket etmediğini savunmuştur. Oboh ve Ajibolade (2018) tarafından yapılan bir araştırma, vicdanın denetçilerin etik yargılarını ve eylemlerini etkileyen önemli bir kişisel faktör olduğunu ortaya koymuştur. Gneezy vd. (2014) insanların ahlaki seçimleri üzerine bir araştırma yapmış ve insanların kötü seçimler yaptıktan sonra vicdanlarını kurtarmak için bağışta bulduklarını ve yalancıların doğru söyleyenlerden daha fazla bağış yaptığını bulmuşlardır. Dreber ve Johannesson (2008) yalan söylemek gibi ahlaki seçimler yaparken insanların içsel ahlaki dürtülerinin üstesinden gelmek ve bu suçluluk duygusunun bu maliyetlerle ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Ogunleye (2015) tarafından yapılan bir araştırma, demografik faktörlerin muhasebecilerin etik algılarını ve tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Musba vd. (2016), Libyalı yönetim muhasebecileri tarafından etik karar vermede bireysel ve örgütsel değişkenlerin rolünü ve ahlaki gücün boyutunu incelemiş ve etik karar verme sırasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, kişisel ahlaki

felsefe ve biraz da bulunduğunu bulmuştur. Bu araştırmalar, etik değerlerin, vicdanın ve suçluluğun insanların ahlaki seğimlerinde önemli rol oynadığını ve demografik faktörlerin de etik karar vermeyi etkilediğini göstermektedir.

Vicdan sahibi muhasebe meslek mensubu, etik kuralları uygulayarak yapılan eylemleri kendiliğinden yani insan egosundan daha saf olan içsel benlikten kaynaklanan bir disiplinle ortaya koymaktadır. İnsan egosu, akıl ve ilgili bir duygu aracılığıyla, her zaman, aslında doğada yapay olan insan arzusunun ihtiyaçlarını ve isteklerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Ancak; içsel benlik veya saf bilinç, egodan özgürdür (Tolle, 2001, s. 18). Vicdan muhasebesi, olası etik sorunları önlemek için kullanılan yöntemlerden biridir. Vicdan muhasebesi, bir bireyin eylemlerinin etik doğruluğunu değerlendirmek için çeşitli sorular sorar. Finans ve muhasebenin etik unsurlarının etik olmayan davranışlarda bulunmasını ve iş dünyasının ve toplumun imajını zedelemesini önlemek için vicdan rahatlığı önemlidir. Etik olmayan davranışlar ciddi yasal ve mali sonuçlara yol açabileceği gibi şirketin itibarına ve itibarına da zarar verebilir. İşletmeler cezai yaptırımlara, itibar kaybına ve diğer çeşitli kayıplara maruz kalabilir. Muhasebe ve finans alanlarında ortaya çıkabilecek etik sorunlardan kaçınmak için vicdani hususlar önemlidir. Vicdan Muhasebesi, bir bireyin eylemlerinin etkisini gösterir. Muhasebe meslek mensubu, kendisini egodan özgürleştirme kapasitesine sahiptir. Egodan kurtulma, o anı hissettiği anlamına gelmektedir. Bu durumda, muhasebeci tüm düşüncelerin, tüm duyguların, fiziksel bedeninin ve dış dünyanın ötesinde kendi varlığını hissetmektedir. Muhasebeci zihin etkinliğinden uzaklaşır ve bir zihinsizlik (düşünme değil) boşluğu yaratır, ancak yine de tetikte ve farkındadır (Chopra, 1997, s. 18). Diğer yandan insanlar suç işlemekte ve suçluluk duygusu yaşamaktadır. Suçluluęun dinamik dalgalanmalarının insanların toplum yanlısı güdülerini şekillendirdiğini iddia edilmektedir. Etik olmayan bir seğim yapan kişilerin, hayır kurumlarına bağış yapma olasılığının, yapmayanlara göre daha yüksek olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Bu kanıtlardan yola çıkarak, insanların neden hayır kurumlarına bağış yaptığını dair yeni bir açıklama sunan vicdan muhasebesi teorisi üzerine yoğunlaşılmıştır (Gneezy, Imas, & Madarász, 2014).

İnsanlara geçmişteki etik dışı davranışları hatırlatmak benzer duygusal dinamikler yaratabilir. İnsanlar suçluluk duygularından kaçınmak isteyebilirler, ancak geçmişteki veya şimdiki davranışların etiği benzer şekilde, yerine getirilmeyen sözlerin veya aldatmacanın dikkatini dağıtmak gibi geçmişteki etik olmayan kararları hatırlamak, suçluluk duygusu uyandırabilir. Hayır kurumlarına sağlanan fonları artırma ve kurumsal bağlılığı artırma potansiyeline sahiptir. Muhasebeciler ve denetçiler etik olmayan davranışlarla karşılaşırlar. Dünyanın dört bir yanındaki etik araştırmalarından elde edilen bulgular, etik ikilemler içeren durumlarla karşı karşıya kalındığında, denetçilerin kişisel faktörlere dayalı olarak etik davranışı tahmin etmek için kullanılabileceğini göstermektedir. Tarih boyunca, suçluluğun hayırsever davranışlar üzerindeki etkilerinden yararlanmak ve bireylerin vicdanlarından hesap sorabilmelerini sağlamak için çabalanmıştır. Bu tür çabalar, bireylerin kendi kendilerine empoze ettiği ahlaki kısıtlamalardan ve telafi edici davranış yoluyla geçmişteki ihlalleri hesaba katma ihtiyacından doğuyro denebilir. Ancak bu tür uygulamalar, insanlara vicdanlarını rahatlatmaları için açık bir fırsat sağlayarak, aslında etik olmayan davranışların maliyetini düşürmektedir (Elster, 1998). Bireylerin etik olmayan bir seçimden sonra geçici bir hayırsever olma olasılığı söz konusudur. Bir bireyin içselleştirilmiş bir normu ihlal ettikten veya etik dışı olarak gördüğü bir şekilde hareket ettikten sonra caydırıcı suçluluk duyguları yaşadığı gözlemlenmiştir. Bireyin duygusal durumu yavaş yavaş geri döndüğü için bu tür suçluluk zamanla değer kaybetmektedir. Bu duygusal tepkiye vicdan muhasebesi denilmektedir (Gneezy vd., 2014). Vicdan muhasebe mekanizması, duygusal tepkilerinin en azından kısmen farkında olan bireylerin, gelecekteki uygun sosyal fırsatlara göre önceden davranışlarını ayarlayabileceklerini ima etmektedir. Bir norm ihlalinden sonra bağış yapmak, suçlu kişinin kendisini daha iyi hissetmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, hayırseverlik fırsatı küçük veya sınırlıysa, bu fırsatın var olduğunu bilmek, řu anda etik olmayan davranışları teşvik edebilir. Bununla birlikte, hayırseverlik seğeneği büyük veya sınırsızsa, bireyler ahlaki ihlallerden sonra hayırseverlik fırsatlarından kaçınmayı veya ertelemeyi seğebilir çünkü suçlu benliklerinin aşırı cömert olacağından korkarlar (Ariely, Bracha, & Meier, 2009). Aldatarak veya çalarak belirli bir getiriye elde eden bireylerin hayır kurumlarına bağış yapma olasılığı, aynı getirileri daha etik bir şekilde elde edenlere göre daha yüksek olmaktadır. Sonuçta, hayırsever katkılar ve gönüllülük davranışı için doğrudan bir uygulamaya sahiptir ve insanların neden paralarını ve zamanlarını bağışladıklarına dair ek bir açıklama ortaya çıkmaktadır. Verme istekliliği, yalnızca insanların yalnızca kendi çıkarlarıyla beslendikleri varsayımıyla çeliştiği için değil, aynı zamanda basit bir alternatif tarafından yönlendiriliyormuş gibi görünmediği için de iktisatçıların ilgi odağı olmuştur (Vesterlund, 2003). Sonuçlar ayrıca, işletmeler için suçluluk temelli fiyatlandırmanın potansiyel önemini vurgulamaktadır. Örneğin, bazı havalimanlarından uçan yolcular, uçuşlarının karbon ayak izini dengeleme fırsatı verilmektedir. İnsanlar, “İklim Pasaportu” kiosklarını kullanarak, seyahatlerinin kaç kilo karbondioksit üreteceğini ve sera gazı azaltımına yönelik programlara yapılan bağışları kullanarak bu ayak izini dengelemenin maliyetini hesaplamaktadırlar. Birkaç çevrimiçi seyahat perakendecisi benzer bir seğenek sunarak ve müşterilere bilet satın aldıktan hemen sonra karbon ayak izlerini dengeleme seğeneği sunmaktadır. Bu tür bir işle, insanlar bağış yaparak kötü duygularını gidermektedir. Vicdan muhasebesi, muhasebecilerin kurumsal finansal işlemlerde ortaya çıkan etik sorunları nasıl çözdüğünü incelemek için kullanılan bir kavramdır. Muhasebeciler, şirketin ahlaki değerlerine ve etiğine sahip çıkmalı ve şirketin mali

durumunu doğru bir şekilde yansıtmak için çaba göstermelidir. Örneğin şirketler finansal raporlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek yerine etik ilkeleri gözeterek dürüst ve gerçeğe uygun olarak sunmalıdır. Doğru muhasebe, muhasebecilerin iş etiği ve ahlaki değerler konusunda farkındalık geliştirmelerine yardımcı olur. Muhasebecilerin bu tutumu sadece şirketin güvenilirliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda şirketin karar alma sürecinde daha doğru bilgiler kullanarak sürecin doğru ilerlemesine de katkı sağlar. Aynı zamanda muhasebeciler, hizmet ettikleri şirketin etik değerlerini vicdan rahatlığıyla uygulama sorumluluğunu da hissederler. Muhasebe Vicdanı, muhasebe mesleğinde zaten olması gereken etik ilkelerin önemine işaret etmektedir. Muhasebeciler, bir şirketin finansal işlemlerinin doğru bir şekilde yürütülmesinden ve şirketin etik değerlerinin korunmasından sorumludur. Bu bağlamda, muhasebecilerin sadece yaptıkları işten değil, aynı zamanda kendi etik ilkelerine ve bu değerlere sahip çıkmakla da sorumlu olduklarının bilinciyle çalışmaları önemlidir.

Muhasebeciler mali bilgi ve becerilerini müşterilerine mali danışmanlık hizmetleri sağlamak için kullanırlar. Bu hizmetler arasında bilanço analizi, vergi planlaması, finansal yönetim ve yatırım danışmanlığı yer alır. Ancak, hizmet sunarken yalnızca müşterilerinin mali ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmamalıdır. Aynı zamanda müşterilerinin etik değerlerine ve toplumun çıkarlarına uygun hizmetler sunmalıdır. Vicdan muhasebesi, bireyin bağlı olduğu etik değerlerin ve bu seçimden kaynaklanan sonuçların değerlendirilmesidir. Vicdan muhasebesi, finansal danışmanlar için de çok önemlidir, çünkü müşterilerine sağladıkları hizmetler, almaları gereken finansal kararları etkileyebilir. Muhasebeciler, onlara hizmet verirken mükelleflerin etik değerlerini ve toplumun genel çıkarlarını göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin müşterilerin vergi kaçırmasını önleme veya onları yüksek sosyal sorumluluğa yatırım yapmaya teşvik etme gibi hizmetler sağlamaları gerekir. Ayrıca, müşterilerinden aldıkları tüm bilgilerden sorumludur. Bu nedenle verilen bilgilerin geçerliliği ve güncelliği kontrol edilmelidir. Ayrıca müşterinin talep ettiği hizmetin hukuka aykırı olmadığından da emin olmaları gerekmektedir. Muhasebeciler için bu sınav, müşterinin yalnızca mali eksikliklerinden rahatsız olmadığını, aynı zamanda onların etik değerlerine ve sosyal düzenine saygı duyulduğunu gösterir.

4. Denetim ve Vicdan Muhasebesi

Denetçiler, muhasebe ve muhasebe standartlarının uygulanmasını denetlemekten sorumludur. Denetim sürecinde, alacakları kararlar şirketin ve yatırımcıların geleceği açısından çok önemli olduğundan denetçilerin vicdan sahibi olmaları önemlidir. Vicdan Hesabı, muhasebecilerin etik değer ve ilkelerle tutarlı kararlar almasını sağlar. Denetçiler ayrıca bir şirketin mali durumunu değerlendirirken vicdanlarının rahat olması gerekir. Bu değerlendirme, denetçilerin kendi çıkarlarını değerlendirmeye dahil etmemesini sağlar ve değerlendirmenin tarafsızlığını sağlar. Ayrıca denetçiler, şirketlerin yasal ve etik sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamalıdır. Bu nedenle, denetçilerin bir şirketin finansal raporlamasının uygun, dürüst, etik ve ahlaki değerlerle tutarlı olmasını sağlamak için denetim yapması önemlidir.

Denetçi, hileyi etkili bir şekilde tespit etmek için, tanımlanabilir risk faktörlerine karşı hassas olmalı ve hile olasılığının, bu faktörlerin mevcut olduğu durumlarda bulunmadığından daha yüksek olduğunu değerlendirmelidir. Tanımlanabilir risk faktörlerinin varlığı gibi önemli uyarı işaretlerinin farkındalığı, denetçilerin hile riskini değerlendirmesine yardımcı olabilir ve etkili bir erken uyarı sistemi olarak hizmet edebilir (Hoffman & Zimbelman, 2009). Vicdanlılık, risk seviyesinin üzerinde ve ötesinde baskın faktör olması muhtemeldir. Vicdanlı bireyler tanım gereği tutarlı olduklarından, mevcut durumsal risk faktörlerinin sayısından bağımsız olarak gayretli ve özenli bir şekilde hareket ettikleri algılanmalıdır. Bu nedenle, usulsüzlük ve dolandırıcılıkta, vicdanlı bireylerin görevlerini ne kadar iyi yerine getirdikleri ve dış etkenlerden bağımsız olarak yüksek düzeyde performans göstermeleri beklenmektedir. Benzer şekilde, vicdanlılık algısı, denetçinin yetkin temsili nedeniyle azalan risk izlenimine yol açabilmektedir. Tersisi durumda, daha az yetenekli olarak algılananlar, risk seviyesi değiştikçe farklı şekilde etkilenebilmektedir. Dolayısıyla, algılanan vicdanlılık düzeyi hem risk algısını hem de kişinin bu algıya tepki verme şeklini etkileyebilmektedir.

Vicdan muhasebesi, denetçilerin mali denetimlerle ilgili etik ilkeleri ve sosyal sorumlulukları dikkate almalarını sağlar. Muhasebeciler ise, yaptıkları tüm işlemlerin hukuka ve etik kurallara uygun olduğunu ve mükelleflerinin dürüstlüğünü garanti ettiğini beyan etmelidir. Vicdani muhasebenin denetlenen kuruluşun denetçiye karşı etik değerlerini göz ardı etmeden, denetlenen kuruluşun güvenini kazanarak, denetlenen kuruluşun güvenilirliğinin artmasına katkıda bulunmak gibi pek çok faydası vardır. Aynı zamanda denetçilerin çalışmalarını etik yönleri göz önünde bulundurarak yürütmeleri, mali denetim raporlarının doğruluğuna ve bütünlüğüne katkıda bulunur. Denetimle ilgili olarak, vicdanları etik değerlerin ve sosyal sorumluluğun yaşatılmasında aktif rol oynadığı için denetçilerin vicdan sahibi olmaları çok önemlidir. Denetçiler, denetim çalışmalarının yasal ve etik sınırlar içinde kalmasını ve müşterinin iyi niyetini sürdürmesini sağlamalıdır. Aynı zamanda bu, denetimi daha güvenilir ve müşteriler tarafından tercih edilir hale getirecektir.

Vicdan muhasebesi, denetçi kararlarının doğruluğunu ve şeffaflılığını sağlar. Bu, şirketlerin ve yatırımcıların denetçilere duydukları güveni artırmakla kalmaz, aynı zamanda mesleki itibarlarına da katkıda bulunur. Ayrıca, denetçiler işlemlerini ve kararlarını açıklamakla yükümlüdürler. Böylece, bir denetçi tarafından yapılan denetim,

denetim sonucunda alınan kararların daha objektif bir şekilde açıklanmasına olanak sağlamakla kalmaz, aynı zamanda denetçinin mesleki itibarını da korur. Verecekleri kararlar şirketlerin ve yatırımcıların gelecekteki gidişatını büyük ölçüde etkileyeceğinden, denetçilerin durum tespiti yapmaları önemlidir. Denetçilere etik ve ahlaki değerlerini yansıtan kararlar alma yetkisi verir ve şirketleri finansal raporlamalarının doğruluğunu, bütünlüğünü ve etik değerlerini korumaya teşvik eder.

3. Vergi ve Vicdan Muhasebesi

Vicdan muhasebesi, bireyin bireysel ve kurumsal vergisini ödemek için kendiyile yaptığı içsel hesaplaşma olarak düşünülebilir. Bireyin kendisiyle yaptığı bu hesaplaşma, bireyin vergi ödemek ile ilgili farkındalığını arttırmak ve aynı zamanda vergisini öderken ki dürüstlüğünü sorgulamak için kullanılır. Vicdan muhasebesi, kişinin vergi ödeme sorumluluğunu yerine getirmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Vergi ödemelerini yaparken bu konuda dürüst olmalıdır. Birey vergi kaçakçılığı ve vergi dolandırıcılığından kaçınmalıdır. Vicdan muhasebesi, bireylerin vergi açısından vergi beyannamelerinin doğru ve zamanında yapılması ve vergi kaçakçılığından kaçınılması gibi sorumluluklarını yerine getirmesi gereken etik kuralları uygulamasında yardımcı olur. Vergi kapsamında vicdan muhasebesi, bireyin ödemesi gereken vergiler konusunda sorumluluk bilincini arttırmak ve bireyin vergilerini öderken ne kar dürüst ve doğru şekilde ödediğini değerlendirmek için doğru bir yöntemdir. Vergi ödemelerinde doğruluk ve sorumluluk, vergi ödeme sistemi için de önemli bir etmendir. Vicdan muhasebesi yapmak da bu etmenlerin geçerliliğinin artmasında yardımcı olur.

5. Sonuç

Muhasebe meslek mensupları için etik kurallar ve etik kurallara ilişkin ilkeler önemlidir. Bu ilkeleri dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik, mesleki davranış, samimiyet, sevgi ve ilahi iradeyi içerecek şekilde genişletilir. İlkeler, muhasebe meslek mensubunun bilincini rasyonel bilinçten psiko-ruhsal bilince ve ilahi bilince dinamik olarak hareket ettirme işlevine sahiptir. İlahi bilince ulaşmak, etik muhasebecilerin niteliği olarak içteki vicdanı uyandırmanın anahtarıdır.

Diğer yandan bir muhasebecinin müşterilerin defterlerini incelerken ve bunlar hakkında görüş bildirirken nasıl davranacağını belirlemede kişisel faktörlerin çok önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla, denetim firmalarıyla çalışan bireylerin yaptırım, din, yetiştirilme, vicdan, cinsiyet ve kişisel değerlerinden korkmaları, işte nasıl hareket edeceklerini belirlemede uzun bir yol kat etmekte ve nihayetinde bir muhasebecinin konumunu ve performansını etkilemektedir. Bu nedenle, denetim firmaları tarafından müşterilerine karşı görevlerini yerine getirirken istihdam edilecek veya görevlendirilecek kişilerin yaşamlarında bu kişisel faktörlere daha fazla önem verilmesi tavsiye edilmektedir. Bu, özellikle muhasebe mesleği ve denetim uygulaması ile ilgili olduğu için, etik konusunda sürekli eğitim ile tamamlanmalıdır.

Araştırmacılar tarafından, muhasebecilerin ve denetçilerin, firmaların tüm paydaşlarını dikkate alan etik bir şekilde davranmasını sağlamada önemli bir rolü olduğunu öne sürmektedir. Buna vicdan muhasebe denilmektedir. Muhasebeciler ve denetçiler, kurumun vicdanı oldukları için önemli bir role sahiptir. Muhasebecilerden aslında, sıfır kaza, sıfır etik ihlal, sıfır çıkar çatışması, sıfır çevresel olay, sıfır kayıp proje, sıfır kusur, sıfır iş ilişkisini kesmeyen çalışan, CEO'lar için aşırı tazminata sıfır tolerans, çalışanlar için düşük ücrete sıfır tolerans, işyerinde zorbalık ve bağınazlığa sıfır tolerans ve korkunç yoksulluk içinde yaşayan insanlara sıfır tolerans şeklinde vicdanlı olmaları beklenmektedir. Kuruluşların sürdürülebilirliğini sağlamak için vicdanlı muhasebecilerin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bir kuruluşun vicdanı olan muhasebecilerin ve denetçilerin, kuruluşun bilinçli kapitalizme ve bilinçli muhasebeye bağlı kalarak son derece rekabetçi bilgi ekonomisinde başarılı olmasını sağlamakla yükümlü olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Alonso, A. (2000). The Relationship Between Cognitive Ability, The Big Five, Task And Contextual Performance: A Meta-Analysis. Unpublished Master's Thesis. Miami: Florida International University.
- Ariely, D., Bracha, A. And Meier, S. (2009). Doing Good Or Doing Well? Image Motivation And Monetary Incentives In Behaving Prosocially. *The American Economic Review*, 99(1), 544–555.
- Arslan, M. (2020). İşletmelerde Yönetim Ve Organizasyon. Erişim Adresi: <https://Birecik.Harran.Edu.Tr/Assets/Uploads/Sites/21/Files/Yonetimveorganizasyon24032019-23032019.Pdf> .
- Baskıcı, Ç. (2015). Kurumsal Yönetim Uygulamalarında İç Kontrol Sisteminin Önemi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 11(25), 163-180. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.2015.11.25.508>.
- Becker, D. And Ulstad, I. (2007). Gender Differences In Student Ethics: Are Females Really More Ethical? *Plagiary*, 2(3), 1-19, Retrieved From <https://quod.lib.umich.edu/p/plag/5240451.0002.009/--gender>

Differences-İn-Student-Ethics-Are-Females-Really-More?Rgn=Main;View=Fulltext.

Bobek, D. D., Hageman, A. And Radtke, R. (2015). The Effects Of Professional Role, Decision Context, And Gender On The Ethical Decision Making Of Public *Accounting Professionals*. *Behavioral Research İn Accounting*, 27(1), 55–78.

Buckley, M., Wiese, D. And Harvey, M. (1998). An İnterest İn The Dimensions Of Unethical Behavior. , *Journal Of Education For Business*, 73(5), 284-290, <https://doi.org/10.1080/08832329809601646>.

Chopra, D. (1997). *Spiritual Strategies For Healing: The Path To Love*. New York: Three Rivers Press.

Coso. (2013). (Committee Of Sponsoring Organizations)Internal Control, Integrated Framework. New York: American Institute Of Certified Public Accountants (Aicpa).

Cummings, B. (2009). Conscience And The Law İn Thomas More. *Renaissance Studies*, 23(4), 463–485.

Dawson, L. (1995). Women And Men, Morality And Ethics. *Business Horizons*, 38(4), 61-68.

Demirboğa, D. A. (2018). Dürüstlük Kuralının İş Etiğine Etkisi. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 17, 26-36, <https://doi.org/10.21547/jss.452211>.

Dreber, A. And Johannesson, M. (2008). Gender Differences İn Deception. *Economics Letters*, 99(1), 197-199.

Eaglesham, J. And Rapoport, M. (2015). Sec Gets Busy With Accounting İnterests. *Wall Street Journal*, 15-16, Retrieved From <https://www.wsj.com/articles/sec-gets-busy-with-accounting-interests-1421797895>.

Eberle, C. (2007). God, War, And Conscience. *Journal Of Religious Ethics*, 479–507, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9795.2007.00316.x>.

Elster, J. (1998). Emotions And Economic Theory. *Journal Of Economic Literature*, 36(1), 47–74.

Friedman, H. And Lewis, B. J. (2015). A New Kind Of Accountant For The İnformation Age. *Journal Of The Cpa Practitioner* , 11-13.

Ghazali, N. A. And Ismail, S. (2013). The İnfluence Of Personal Attributes And Organizational Ethics Position On Accountants' Judgments: Malaysian Scenario. *Social Responsibility Journal*, 9(2), 281-297.

Gneezy, U. (2005). Deception: The Role Of Consequences. *American Economic Review*, 95(1), 384–394.

Gneezy, U., Imas, A., & Madarász, K. (2014). Conscience Accounting: Emotion Dynamics And Social Behavior. *Management Science*, 60(11), 2645-2658, <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.1942>.

Hansen, C. (2011). Newman, Conscience And Authority. *New Blackfriars*, 92(1038), 209–223.

Hoffman, V. And Zimbelman, M. (2009). Do Strategic Reasoning And Brainstorming Help Auditors Change Their Standard Audit Procedures İn Response To Fraud Risk?. *The Accounting Review*, 84(3), 811–837.

Judge, T., Heller, D. And Mount, T. (2002). Five Factor Model Of Personality And Job Satisfaction: A Meta-Analysis. *Journal Of Applied Psychology*, 87(3), 530-541.

Kendirli, S. Ve Cihangir, A. E. (2023). Zihinsel Muhasebeye Kavramsal Bir Bakış. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 234-243.

Kurpis, L., Beqiri, M. And Helgeson, J. (2008). The Effects Of Commitment To Moral Self-İmprovement And Religiosity On Ethics Of Business Students. *Journal Of Business Ethics*, 80(3), 447–463.

Lyons, W. (2009). Conscience - An Essay İn Moral Psychology. *Philosophy*, 84(330), 477–494.

Marques, P. And Azevedo-Pereira, J. (2009). Ethical Ideology And Ethical Judgments İn The Portuguese Accounting Profession. *Journal Of Business Ethics*, 86(2), 227–242.

Musbah, A., Cowton, C. And Tyfa, D. (2016). The Role Of Individual Variables, Organizational Variables And Moral Intensity Dimensions İn Libyan Management Accountants' Ethical Decision Making. *Journal Of Business Ethics*, 134, 335–358, <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2421-3>.

Nathan, D. (2015). How South African Societal And Circumstantial İncidences Affect The Ethical Standards Of Prospective South African Chartered Accountants. *African Journal Of Business Ethics*, 42–62, <https://doi.org/10.15249/9-1-79>.

Nieschwietz, R., Schultz, J. And Zimbelman, J. (2000). Empirical Research On External Auditors' Detection Of Financial Statement Fraud. *Journal Of Accounting Literature*, 19, 190–245.

- Norman, C., Rose, A. And Rose, J. (2010). Internal Audit Reporting Lines, Fraud Risk Decomposition, And Assessments Of Fraud Risk. *Accounting, Organizations And Society*, 35(5), 546–557.
- Oboh, C. (2019). Personal And Moral İntensity Determinants Of Ethical Decision-Making: A Study Of Accounting Professionals İn Nigeria. *Journal Of Accounting İn Emerging Economies*, 9(1), 148-180.
- Oboh, C., And Ajibolade, S. (2018). Personal Characteristics And Ethical Decision-Making Process Of Accounting Professionals İn Nigeria. *Crawford Journal Of Business And Social Sciences*, 8(1), 1–23.
- Ogunleye, O. J. (2015). Accounting Ethics And Financial Practices Of Accountants İn Nigeria. *Journal Of Obafemi Awolowo*, 15-20.
- Rawwas, M., Swaidan, Z., And Al-Khatib, J. (2006). Does Religion Matter? A Comparison Study Of The Ethical Beliefs Of Marketing Students Of Religious And Secular Universities İn Japan. *Journal Of Business Ethics*, 65(1), 69–86.
- Sackett, P. And Devore, C. (2006). *Counterproductive Behaviors At Work*. London: Sage.
- Sparks, J., And Pan, Y. (2010). Ethical Judgments İn Business Ethics Research: Definition, And Research Agenda. *Journal Of Business Ethics*, 91(3), 405-418.
- Tilley, E. (2010). Ethics And Gender At The Point Of Decision-Making: An Exploration Of İntervention And Kinship. *Prism*, 7(4), 1–19.
- Tinker, T. (2004). The Enlightenment And İts Discontents: Antinomies Of Christianity, Islam And The Calculative Sciences. *Accounting, Auditing, And Accountability Journal*, 17, 442-475, [Http://Dx.Doi.Org/10.1108/09513570410545812](http://Dx.Doi.Org/10.1108/09513570410545812).
- Tolle, E. (2001). *Practicing The Power Of Now*. Novato: New World Library.
- Triyuwono, I. (2015). Awakening The Conscience Inside: The Spirituality Of Code Of Ethics For Professional Accountants. *Global Conference On Business & Social Science*, 254–261, [Https://Doi.Org/10.1016/J.Sbspro.2015.01.362](https://Doi.Org/10.1016/J.Sbspro.2015.01.362).
- Valentine, S. R. And Rittenburg, T. L. (2004). Spanish And American Business Professionals' Ethical Evaluation İn Global Situations. *Journal Of Business Ethics*, 51, 1-14, [Https://Doi.Org/10.1023/B:Busi.0000032384.74020.A8](https://Doi.Org/10.1023/B:Busi.0000032384.74020.A8).
- Valentine, S. And Rittenburg, T. (2007). The Ethical Decision Making Of Men And Women Executives İn International Business Situations. *Journal Of Business Ethics*, 91, 125–134, [Https://Doi.Org/10.1007/S10551-006-9129-Y](https://Doi.Org/10.1007/S10551-006-9129-Y).
- Vesterlund, L. (2003). The İnformational Value Of Sequential Fundraising. *Journal Of Public Economics*, 627–657, [Https://Doi.Org/10.1016/S0047-2727\(01\)00187-6](https://Doi.Org/10.1016/S0047-2727(01)00187-6).
- Viswesvaran, C. (2006). *Assessment Of İndividual Job Performance: A Review Of The Past Century And A Look Ahead*. London: Sage.
- Wells, J. (2003). The Fraud Examiners. *Journal Of Accountancy*, 76-80, Retrieved From [Https://Www.Journalofaccountancy.Com/Issues/2003/Oct/Thefraudexaminers.Html](https://Www.Journalofaccountancy.Com/Issues/2003/Oct/Thefraudexaminers.Html).
- Wight, J. B. (2005). Adam Smith And Greed. *Journal Of Private Enterprise*, 21, 46-58, Retrieved From [Https://Journal.Apee.Org/Index.Php/Ajax/Gdmgetfile/Fall2005_4.Pdf](https://Journal.Apee.Org/Index.Php/Ajax/Gdmgetfile/Fall2005_4.Pdf).
- Xin, Z. And Liu, G. (2013). Homo Economicus Belief İnhibits Trust. *Plos One*, 8(10), 23-30, [Https://Doi.Org/10.1371/Journal.Pone.0076671](https://Doi.Org/10.1371/Journal.Pone.0076671).